

Damià Escuder, “La meva mare es deia Amor”. Un itinerari per la col·lecció d’obres de l’artista donades a l’Ajuntament de Girona¹

Jaume Vidal Oliveras

Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

Es presenta la figura polifacètica de Damià Escuder en la seva vessant com artista i es mencionen aspectes claus del seu procés. Com a punt de partença, en primer lloc s’apunta una inquietud religiosa, originalment catòlica, que retroalimentarà una fascinació pel misticisme oriental, i en segon lloc un posicionament, catalanista i de compromís social. A partir d’aquí, Damià Escuder articularà una síntesi molt singular amb altres elements com la contracultura dels anys 60 i 70 o l’àcid lisèrgic que acaben per configurar el seu univers amb una absoluta coherència interna. Per extensió, i a la llum de les declaracions de l’artista, Damià Escuder es relaciona amb una noció transcendent de l’art i amb tradicions d’exploració del sagrat i del misteri a través de la pràctica artística.

Paraules clau: Damià Escuder / col·lecció d’obres d’art de Girona / contracultura dels anys 60 i 70 / àcid lisèrgic (LSD) / noció transcendent de l’art.

Resumen

Damià Escuder, “Mi madre se llamaba Amor”. Un itinerario por la colección de obras del artista donadas al Ayuntamiento de Girona

Se presenta la figura polifacética de Damià Escuder en su vertiente de artista y se mencionan aspectos clave de su proceso. Como punto de partida, en primer lugar se apunta una inquietud religiosa, originalmente católica, que retroalimentará una fascinación por el misticismo oriental. En segundo lugar, se apunta también un posicionamiento catalanista y de compromiso social. A partir de aquí, Damià Escuder articulará una síntesis muy singular con otros aspectos como la contracultura de los años 60 y 70 o el ácido lisérgico que acaba por configurar su particular universo con una absoluta coherencia interna. Por extensión y a la luz de las declaraciones del artista, Damià Escuder se relaciona con una noción trascendente del arte y con tradiciones de exploración de lo sagrado y del misterio a través de la práctica del arte.

Palabras clave: Damià Escuder / colección de obras de arte de Girona / contracultura de los años 60 y 70 / ácido lisérgico (LSD) / noción trascendente del arte.

Abstract

Damià Escuder, “My Mother was Called Love”. A tour through the collection of the artist’s works donated to the Girona City Council

The artistic facet of the versatile Damià Escuder is presented and the key aspects of his process outlined. As a starting point, a religious concern is detected, initially Catholic, which in return fueled a fascination not only with Eastern mysticism but also with a stance in favor of Catalanism and social commitment. After that, Damià Escuder articulates a very unique synthesis with other elements, such as the counterculture of the 60s and 70s and LSD, which ultimately shaped his universe with absolute internal coherence. In addition, in light of the artist’s statements, Damià Escuder is also related to a transcendent notion of art as well as with traditions exploring the sacred and mystery through artistic practice.

Keywords: Damià Escuder / art collection of Girona / counterculture of the 60s and 70s / lysergic acid (LSD) / transcendent notion of art.

[Damià Escuder] Era la flama que il·luminava tant els artistes com els agitadors socials. Un revolucionari, polític, cultural, artístic, filòsof, independentista visceral, un místic i el més subversiu de tots nosaltres. Conspirava les vint i quatre hores del dia²

Lluís Bosch Martí

El Museu d'Història de Girona va dedicar una exposició monogràfica a Damià Escuder del 5 de març al 3 d'abril de 2016. De fet, es tractava d'una donació –anònima, segons la voluntat de la persona donant– d'obres de l'artista a l'Ajuntament de Girona que amb aquesta mostra es presentava a la ciutat. L'exposició, la primera després de la mort de l'artista i que aglutinava obres d'èpoques diverses a tall de panoràmica (21 peces en total), esdevingué una oportunitat per reflexionar sobre el significat de la seva obra i de la seva trajectòria com a artista.

Damià Escuder (Sarrià de Ter, Gironès, 1934-Barcelona, 2011), personatge singular, desborda qualsevol tipus de classificació. En el record, Luis Racionero, Pepe Ribas, Isidre Molas, Lluís Bosch Martí, entre tants d'altres, parlen d'ell bocabadats, emocionats i seduïts per aquest personatge excèntric que, ple de vitalitat, va viure a contracorrent. Escuder passa per ser un dels primers “hippies” a Catalunya, també va ser un dels primers en experimentar amb l'LSD. Home d'una vasta cultura, llicenciat en Química i en Filosofia, es presentava com a monjo budista i freqüentava monestirs i centres d'espiritualitat. Sembla que vivia –si més no una llarga temporada– en un 600 repintat amb colors psicodèlics.... És l'època, els anys 60 i 70, de Formentera i Eivissa, de les comunes, de la divulgació de la psicoanàlisi, de la contracultura, de l'efervescència de la lluita antifranquista i de la “Transició”. Era la promesa d'una nova societat...

D'un tarannà profundament llibertari, Damià Escuder va ser un activista: originalment vinculat als cercles catòlics i catalanistes, va ser membre fundador del Front Obrer Català (1961-62) en la clandestinitat i condemnat per un tribunal militar a presó el 1962; posteriorment participà en l'Assemblea de Catalunya (1971-77) i l'Assemblea Democràtica d'Artistes de Girona (1976-1978), i va promoure Pax Christi a Girona... Ara bé, més que anomenar una relació d'episodis –necessàriament incompleta en un text com el present– interessa senyalar una dada que revela l'esperit del seu posicionament polític: pràcticament al final del seu cicle vital, als 77 anys, Damià Escuder participà amb entusiasme amb els “indignats” de plaça Catalunya el 2011.

I més: sense una formació acadèmica en Belles Arts, Damià Escuder va ser creador per necessitat, es diria instintiu; un creador que rebentava la pintura ben feta o visualment agradable, raó per la qual Francesc Miralles l'anomenà com «anti-art».³ Damià Escuder també es vinculà a l'anomenat cinema “alternatiu” i s'ha dit d'ell, que va protagonitzar les primeres *performances* i manifestacions *underground-psicodèliques*. En tot cas, Escuder va ser un creador en el sentit més ampli de la paraula, perquè el que cercava era fer de la vida o d'un mateix, un poema, una obra d'art.

Independència, àcid lisèrgic, ecologia, antisistema, contracultura, catolicisme i budisme.... I això s'afegeix a un físic pintoresc i una indumentària extravagant i també a una manera de parlar

arrauxada i aclaparadora... amb un gust per la polèmica i una energia vital desbordant. Algú va pensar que era com un joc, una mena de broma, una provocació, un divertiment. Al contrari, es tracta d'una concepció del món d'una absoluta coherència.

Freud es troba en els detalls

Damià Escuder no va deixar testimoni escrit del seu pensament. Era un home de l'oralitat. Les seves col·laboracions a la premsa són escasses i es poden comptar pràcticament amb els dits d'una mà. Malgrat tot, hi ha un document força revelador de la seva personalitat, una entrevista publicada per Xevi Planas, amb unes magnífiques fotografies de Josep Maria Oliveras, a la *Revista de Girona* que recorre la seva trajectòria vital i intel·lectual. Aquesta entrevista comença significativament: «La meva mare es deia Amor».⁴ No es tracta d'una anècdota sinó d'una presentació en regla que conté –a tall de metàfora– la seva estrella i la seva divisa: «Els *hippies* només volien ser feliços i fer feliços els altres [...] utilitzaven l'àcid lisèrgic com a teràpia. Viatjaven amb la ment i el cor amb un esperit de germanor universal».⁵

Un ecosistema

Damià Escuder articula una síntesi original d'elements molt diversos, a priori sense relació, però en absolut contradictoris en el seu particular món. No hi ha contrasentit entre la seva inquietud religiosa i l'àcid lisèrgic, entre l'independentisme i la contracultura... Una imatge que resulta especialment didàctica és la dels vasos comunicants en la que hi ha una comunicació subterrània entre tots ells o, millor, la de l'ecosistema, això és, un complex format per diferents elements interconnectats de manera que el conjunt no es pot pensar en absència d'algun dels seus components.

Aspectes fonamentals a l'univers de Damià Escuder són les seves conviccions religioses i el seu catalanisme que tenen un efecte detonant i acaben per derivar a contextos i pràctiques aparentment sense relació. Són d'alguna manera el seu codi genètic en què està escrit el desenvolupament posterior.

Una recerca espiritual

Damià Escuder va explicar que de jove estava vinculat a les congregacions marianes i al monestir de Montserrat. Aleshores, finals dels anys cinquanta i la dècada dels seixanta, Montserrat era un laboratori de pensament i un escull de resistència. No cal dir que en els cercles catòlics es genera una sensibilització per la problemàtica social i el fet nacional. Però, a més, hi ha un altre aspecte menys estudiat: membres de la comunitat benedictina de Montserrat s'adrecen vers l'orient amb una voluntat d'aprofundiment espiritual.⁶ És a dir, en el cor del catolicisme hi ha una via oberta per ampliar i dialogar amb altres tradicions religioses. L'obsessió de Damià Escuder per Buda i la seva voluntat ecumènica –ell se sentia cristià i budista– no s'explica tan sols pel context de Montserrat; a l'època hi ha tota una floració de tendències i experiències que posen l'accent en la cultura i misticisme oriental. Però en tot cas els sectors més dinàmics del catolicisme del país són receptius a aquestes inquietuds.

Damià Escuder troba o creu trobar en la religió un sentit que escapa a la filosofia i per extensió a la societat occidental. Resulten especialment esclaridores les seves declaracions en què manifesta el seu rebuig al racionalisme que, per una banda, impregna i justifica tota la civilització occidental i un model de societat amb tota la seva càrrega negativa i, per l'altra, buida de contingut transcendent a la vida.

[...]. Penso que els filòsofs, a banda dels orientals, com ara Lao-Tse. a qui admiro, cal només estudiar-los per evitar que ens intoxicuin, ja que són perillosos. No se'ls ha de creure, només s'ha de fer un diagnòstic del seu sistema de pensament.

Perquè no tenen ànima. Els filòsofs estan perduts en una raó anterior a la pròpia ment. Crec que el secret d'Occident rau en *La República* de Plató, que dóna primacia a la llei i al govern en contra de l'home. Amb la idea de bé comú s'actua contra l'home, i això és el que ha dut la civilització occidental a aquesta situació sense sortida en què es troba ara. A Occident, el món artificial, que no té ànima, s'ha carregat el món salvatge, que sí que en tenia.

En el pensament modern, és a dir, a Occident, no hi ha pensament religiós. És un pensament bàsicament d'estat en el qual no es parla de Déu i per això es crea una buidor en les persones.⁷

Ell reivindica un món primitiu o “salvatge” en el que l'home vivia en sintonia amb la natura i en què el sentiment religiós donava sentit a les coses, un món que el progrés i el materialisme degradaran irreversiblement amb el pas del temps. Ell explora el misticisme oriental a la recerca d'aquests valors perduts per occident. Amb això Damià Escuder respon a un pensament mític, propi d'alguns moviments, que cerquen en societats preindustrials i tradicions no occidentals, la recuperació d'una edat d'or o paradís perdut: és la idea del retorn als orígens.

No cal recordar que l'anomenada contracultura dels anys 60, almenys, en alguna de les seves múltiples derivacions, és un moviment de protesta contra la societat de consum i el viratge del progrés. La contracultura cerca una manera de vida més autèntica, això és, un retorn a un model de vida més espontani i natural que sintonitza amb la convicció d'un retorn als orígens.

La funció de l'art

El 1995 Damià Escuder presenta una exposició a la Fontana d'Or de Girona amb una iconografia que majoritàriament versa sobre Buda. El catàleg és una declaració de principis. Conté un petit text, “Propera centúria”, reproduït en diversos idiomes, en el qual es manifesta que malgrat les nafres i les contradiccions del present, hi ha futur esperançador sota el signe de Buda. El catàleg, a més, publica una mena de currículum més o menys xifrat o en clau, per a qui el sàpiga llegir, en què s'assenyalen les referències vitals i intel·lectuals de Damià Escuder. Però el que interessa destacar és que aquest catàleg incorpora dues fotografies de l'autor al costat de dues imatges del sagrat, realitzades al Museu Britànic, que ocupen un lloc privilegiat en la compaginació del fullet. Una consisteix en una àguila, divinitat mexicana precolombina. L'altra és un Buda. Amb això, Damià Escuder manifesta que aspira a una equivalència o que hi ha una identificació entre el món mític i la seva pròpia obra. Ell cerca un art transcendent, capaç de vehicular continguts profunds. Més encara: un art que sobrepassa les nocions tradicionals i tòpiques de “bellesa”, “autoexpressió” “creació personal”, perquè es tracta d'una mena d'imatge primordial, això és, “l'inconscient col·lectiu” segons l'accepció de Jung: un fons comú a tota la humanitat de tots els temps i llocs del món, format de símbols primitius que són la base de la psique inconscient de l'home i que estan més enllà de la raó.

En la història de l'art, hi ha una llarga tradició que entén que a l'interior de l'home hi ha tresors ocults. Aquesta tradició té un punt d'inflexió amb el surrealisme que incorpora la noció d'inconscient inspirada per Freud. En un principi, el surrealisme no es tracta tant d'una manifestació artística sinó d'un mètode d'alliberació: es tracta d'explorar aquest món ocult, el món dels somnis, la dimensió no racional de l'home —o sigui, segons ells, la part de l'home silenciada per la cultura oficial— per il·luminar la vida quotidiana. La generació que segueix als surrealistes, la dels expressionistes abstractes, que es difonen als anys cinquanta del segle XX, introduiran —o divulgaran— un nou

element en aquesta exploració del món interior: Jung i l'inconscient col·lectiu. Independentment de com ells acaben per expressar aquest món subterrani, de moment interessa assenyalar que no cerquen un món individual o el món dels somnis com feien els surrealistes. S'interessen per l'art primitiu (des de les manifestacions de l'anomenat art prehistòric fins a l'art medieval), els mites antics, els rituals... Unes imatges oblidades que es pensen com universals, eternes, comunes a tots els homes que cal recuperar perquè són portadores d'un missatge espiritual. Antoni Tàpies, que també cerca un art transcendent, participa d'aquesta mateixa actitud. Ell reivindicarà l'art primitiu –per exemple un crist romànic o un mandala tibetà– no com simples obres d'art en sentit tradicional, sinó com expressions del sagrat, i així mateix incorpora en la pròpia obra signes com la creu, d'un simbolisme que va més enllà del cristianisme, dotats, segons ell, d'una energia sobrenatural.

Són molt significatives les declaracions de Damià Escuder quan se li pregunta per l'art al carrer:

El decorar els carrers no és art. És “cultureta”. És una cosa més pròpia de l'urbanisme que de l'art en si. Això no vol dir que no hi hagin murals que siguin posseïts d'una certa categoria artística quant a signes d'una col·lectivitat i d'una cultura. Per altra part, què és la bellesa?, una sensació visual que produeix plaer?, és el gust?

L'art no és un simulacre estètic, és ciència. Per exemple, el romànic, va ser un nou rotlle, una projecció artística que apareixia segons les necessitats d'aquell moment. L'home del romànic anava a les sessions rituals a dintre de l'església per realitzar el seu ésser, per viure. Si no ho feia, es moria. L'artista ha de ser el creador-productor d'una cultura col·lectiva. Per això no vull dir la màgia, que fa coses i llança signes que els altres no entenen. Sóc partidari de l'artista que ja ha superat la seva pròpia creació i apareix com un ser capaç de definir una civilització, a fi i efecte que l'home hi pugui viure. L'art ha d'obrir noves dimensions a l'ésser, la gent ha de poder assimilar-lo, per tant ha de poder donar una forma de civilització.

Embellir la ciutat, què més agradable? Fer bonica l'existència, què millor? Però la bellesa no ha de servir per tapar el secret del fals poder, la bellesa no ha de servir per tapar l'ordre de la mort. La bellesa ha de marcar i assenyalar els difícils camins de l'home, camí de la seva transmutació.⁸

Darrere d'aquesta llarga, però justificada, cita hi ha una noció d'artista i art. L'artista com a “mèdiu” explora l'inconscient col·lectiu ocult en la ment de l'home per fer emergir imatges eternes o rituals arcaics que segueixen tenint significat avui en dia i que han d'il·luminar la societat, per «poder –en paraules de Damià Escuder– donar una forma de civilització». D'altra banda, l'art es presenta com a l'instrument per relacionar-se i dialogar amb el misteri de la vida, l'únic combatent de talla per enfrontar-se a la mort.

Sant Jordi: heroi aurat

Damià Escuder va conrear el mite de sant Jordi. Al llarg de la seva trajectòria, la temàtica de Buda, tot i que resulta obsessiva al final, es compaginarà també amb motius nacionalistes i altres fórmules. A Girona, el 1981 va presentar –tot organitzant una mena de performance– una exposició de pintures i dibuixos dedicada a sant Jordi. La premsa reproduïx fragments de poesia, concretament del poema titulat *Sant Jordi Cavaller Aurat* que complementaven la mostra: «—Temps ignorats d'orlotges galàctics no memoritzats en el buit no creat/—Pluja d'or solar a l'oceà àuric de la terra lluna: clara llum/.../ Doncs/força d'or en sa cor/amb-or/on som catanyas/[sic]».⁹

Una de les obres més significatives de l'exposició d'Escuder al Museu d'Història de Girona, està, precisament, dedicada a sant Jordi (fig. 1), una peça, molt probablement, de principis dels anys vuitanta. Iconogràficament no presenta cap problema d'interpretació: la figura del cavaller, el

Fig. 1. Damià Escuder, *Sant Jordi*, c. 1980. Ceres i pastels sobre fusta, 124 x 97,5 cm (MHG 11881). Fotografia: Toti Todó.

Fig. 2. Damià Escuder, *Sense títol*, c. 1980. Ceres i pastels sobre fusta, 103,5 x 83,5 cm (MHG 11883). Fotografia: Toti Todó.

Fig. 3. Damià Escuder, *Sense títol*, c. 1980. Ceres i pastels sobre fusta, 122,5 x 105 cm (MHG 11882). Fotografia: Toti Todó.

drac travessat per la llança i la lluna, l'element femení, però també símbol nocturn, s'identifiquen clarament. Tot i això, a la llum del ditiràmbic poema, del context que hem descrit i de la resta de peces que la complementen, no és una imatge com qualsevol altra, es tracta del mite amb tot el seu simbolisme inesgotable. Sant Jordi representa l'alliberament del poble contra l'opressor. És també l'heroi i l'aventura, com Percival, a la recerca de si mateix, significa l'alliberació de la donzella i la lluita contra el mal o forces inferiors... Però hi ha un aspecte que interessa subratllar, sant Jordi, com a heroi aurat és qui s'interna i explora l'univers nocturn, el món subterrani, l'inconscient.

El sant Jordi, tal com l'hem descrit, es complementa amb dues obres, presentades també al Museu d'Història de Girona, que descriuen sendes imatges (figs. 2 i 3), realitzades amb la mateixa tècnica i procediments que l'anterior, ceres i pastels sobre fusta i de mides similars, datables al voltant dels anys vuitanta.¹⁰ Aquestes dues peces resulten de difícil interpretació, però volem cridar l'atenció sobre un aspecte que és recurrent en cert període de Damià Escuder: els ulls. Una d'elles (fig. 2) fa pensar en les pintures medievals que multipliquen ulls que segur que Damià Escuder coneixia. De fet, Francis Picabia té una sèrie de pintures amb ulls múltiples, realitzades entre 1926 i 1929, inspirades en els frescos romànics de l'actual Museu Nacional d'Art de Catalunya. L'altra peça (fig. 3), que dèiem abans, descriu una figura amb els ulls desorbitats... Treballem amb la hipòtesi que aquests éssers són criatures nocturnes o tal vegada un desdoblament de la figura de sant Jordi, heroi aurat, l'explorador del món hermètic. Dit sigui de pas, no se'ns escapa la dimensió sexual, implícita en aquestes filles de la nit...

L'esperit català o l'alquímia de l'esperit

Per a Damià Escuder l'inconscient està vinculat a un context i a una història. Segons ell, un poble sense història, com són els Estats Units, no té subconscient. Això el porta a considerar l'existència d'un inconscient català i una tradició catalana de l'exploració del món nocturn.

Resulten molt instructives les seves declaracions en una mena de taula rodona sobre els "hippies" en *Tele/express* el 1971:

El hippy americano se viste de indio y fuma marihuana para descubrir su subconsciente, pero resulta que no lo encuentra porque no lo tiene. [...] no se puede penetrar en el pasado sino se tiene una idea precisa de lo que se es y de lo que se representa, porque en nuestro subconsciente no estamos nosotros solos sino la sociedad que nos circunda y nos ha impuesto su cultura con sus normas, con sus mitos, con sus tabúes y sus represiones. Por eso a nosotros nos interesa el inconsciente del hombre catalán. Y la cultura catalana es sicodélica desde Arnau de Vilanova hasta Ramon Llull hasta Vergader y Gaudi. He conocido a más de un “hippy” que ha venido únicamente a ver la Sagrada familia.

Curiosament, Pere Gimferrer reprèn i desenvolupa el mateix argument –creiem que, en el seu cas, com a metàfora literària–, el d’una tradició de l’ocult a Catalunya en el seu llibre *Antoni Tàpies i l’Esperit Català* publicat poc després, el 1974.¹¹ Pere Gimferrer distingeix dues tradicions en la cultura catalana. La primera i més coneguda és una cultura de la claredat, del classicisme, del goig de la natura que s’identifica especialment amb el Noucentisme. Però, paral·lelament hi ha una altra línia que representen Arnau de Vilanova, Enric de Villena i Ramon Llull... Ells –diu Gimferrer– «són els investigadors de l’ocult». Representen el món esotèric i l’alquímia, l’«alquímia de l’esperit». Visionaris exploren les profunditats del misteri i la nit per robar secrets que han d’il·luminar la vida. Aquesta tradició té els seus antecedents en el romànic i continua en Verdader, Foix, Gaudí, Tàpies...

L’alquímia transforma la matèria innoble en or, simbòlicament és un procés de purificació, d’il·luminació i salvació. Es pot accedir-hi a través del món de l’art: la recuperació d’aquell món subterrani d’imatges primordials. Aquesta és la batalla de Damià Escuder. Però, segons ell mateix, hi ha també altres vies:

[...] El mundo “hippy” es extraordinariamente rico porque pretende despertar al hombre y cada hombre es diferente.

Mediante la catarsis hacemos al nuevo hombre totalmente libre [...]. La vida es totalmente personal y una constante purificación catártica, pero es una catarsis que va más allá de lo personal porque esta purificación abarca el pasado histórico personal y toda la civilización que arrastra. Y para esto sirve lo mismo el LSD que subirse a la cima de una montaña.¹²

Lucy in the Sky with Diamonds

Luis Racionero explica que Damià Escuder practicava el proselitisme de l’LSD i que ell mateix es va iniciar a l’àcid a través d’Escuder. Per als qui no pertanyem a aquella generació ens resulta sorprenent les declaracions i els relats dels usuaris d’aquella droga. Per a Racionero significa penetrar estats de la consciència no usuals que il·luminen sobre la realitat de l’existència i el «numinós».¹³ Fernando Sánchez Dragó, entusiasta, parla de com la ingesta d’LSD va transformar les seves vides i les seves consciències, de com els va fer superar límits... I com els alliberà de la por a la mort. El mateix escriptor qualifica l’LSD de «fàrmac sacramental» i «enteogen», això vol dir, segons ell, «substància que indueix la manifestació de la cosa divina en la consciència humana».¹⁴

El químic Albert Hofmann, qui va sintetitzar l’àcid lisèrgic per primera vegada, relaciona originalment l’ús de substàncies al·lucinògenes a un marc religiós i ritual en cultures primitives. Ell parla textualment dels efectes de l’àcid com el que en «terminologia religiosa, s’ha qualificat d’il·luminació». I quan se li pregunta pel paral·lisme entre l’ús de les al·lucinògenes i els grans místics, Hofmann respon que davant les preguntes fonamentals de la vida:

[...] hi ha diferents mètodes per arribar a una resposta, diferents mètodes per assolir uns

coneixements més profunds; mètodes com la meditació, els diferents exercicis de ioga, l'aïllament al qual s'han sotmès molts dels anomenats sants, i també existeix la via per les substàncies psicodèliques, però no és més que un camí per ajudar-nos en aquesta recerca.

Segons el mateix Hofmann el terme psicodèlia prové del grec: «“psico/psique”: “ànima, ment, esperit”, i “delos”: “visible, patent”»; per tant reveladora de l'esperit, relatiu a la manifestació d'elements psíquics que en condicions normals estan ocultes».¹⁵ Plantejades així les coses, la ingesta d'LSD és, com l'art, un dels camins... camins que en el cas de Damià Escuder estan interrelacionats.

L'automatisme

Inspirats vagament pel mètode d'associacions lliures de Freud, els surrealistes van concebre un procediment per deixar constància d'aspectes inadvertits i desconeguts de la pròpia consciència, que a grans trets podem anomenar automatisme. Es tractava de fer aflorar el jo interior –allò invisible– a través d'una experiència totalment espontània sense cap imposició moral o racional, sense cap intencionalitat, control o mediació... Tot i que s'observà que escriptura i imatge no eren del tot equivalents, l'automatisme acabarà també per desenvolupar-se en l'àmbit plàstic i per generacions posteriors al surrealisme: el llapis o la ploma llisca sobre el paper conduït per un impuls aliè a qualsevol mena de voluntat o concepció prèvia com una mena de sismògraf de móns subterranis.

Bona part dels dibuixos de Damià Escuder, exhibits també a l'exposició del Museu d'Història de Girona, son resultat de l'automatisme, una clau per penetrar un món que s'expressa sota l'escorça de les coses. Alguns d'ells tenen o semblen tenir un caràcter abstracte, en altres intuïm entranyes i refinades criatures, éssers amb rars ulls que provenen de la profunditat de la nit... (fig. 4). Un món aquest que és proper al de Zush (o Evru), que coincidí amb Escuder a Formentera i amb el qual comparteix la fascinació per la psicodèlia i l'automatisme.

Fig. 4. Damià Escuder, *Sense Títol*. Tinta i cures sobre paper, 50,5 x 66,5 cm (MHG 11891). Fotografia: Toti Todó.

Fig. 5. Damià Escuder, *Sense Títol*. Llapis negre sobre paper, 50,5 x 66,5 cm (MHG 11889). Fotografia: Toti Todó.

Val a dir que en aquest univers germinal vist com en un microscopi, hi ha secrets. Qui els observi amb atenció veurà missatges en clau. En un d'ells es llegeix “Rosa” (fig. 6).

Fig. 6. Damià Escuder, *Sense Títol*. Bolígraf amb tintes de colors sobre paper, 50,5 x 66,5 cm (MHG 11892). Fotografia: Toti Todó.

NOTAS

- 1 Aquest article es va escriure en motiu de l'exposició de Damià Escuder al Museu d'Història de Girona el 2016. Aleshores el text s'utilitzà com a full de sala. Ara se'n presenta una nova versió reelaborada i revisada.
- 2 Entrevista de Pau LANAO a Lluís Bosch Martí, "Lluís Bosch Martí. Artista, pintor i agitador cultural", *El Punt Avui*, 10-06-2012
- 3 Francesc FONTBONA; Francesc MIRALLES, *75 anys d'art a Girona. 75è aniversari del Grup Excursionista i Esportiu Gironí*, Girona, GEG, 1994, p. 166.
- 4 Xevi PLANAS, "Damià Escuder, el gurú de la contracultura", *Revista de Girona*, (Girona), setembre-octubre, 2000. També disponible en línia: <<http://www.raco.cat/index.php/revistagirona/article/viewFile/109494/137020>> [Consulta: 15-12-2015].
- 5 *Id.*
- 6 Conversa amb el monjo del monestir de Montserrat, Dr. Lluís Duch, desembre de 2015.
- 7 Reproduïm fragments de l'entrevista realitzada per Marta COSTA PAU, "Damià Escuder artista", *Presència*, (Girona) núm. 1207 9/14-04-1995, p. 74-75.
- 8 Fragment de l'entrevista realitzada per Lluís ALSINA, "En Damià Escuder parla de l'art de les darreries del segle XX", *El Punt*, 7-12-1980.
- 9 Redacció, "Aquest vespre a la Rambla Damià Escuder presenta els seus tres Sant Jordi", *El Punt*, 17-07-1981.
- 10 Les dades de les obres: mides, procediments tècnics i cronologia es reproduïen fil per randa tal com han estat proporcionades pel Museu d'Història de Girona que conserva i custodia les peces després de la donació. L'autor del text no ha pogut verificar-les, tal vegada s'haurien de revisar.
- 11 Pere GIMFERRER, *Antoni Tàpies i l'Esperit Català*, Barcelona, Polígrafa, 1974, p., 31-46.
- 12 La taula rodona va ser conduïda per Luis Giménez Frontín. Intervingueren entre altres: Pau Maragall, Enrique Sales, Luis Racionero, Pau Riba, etc. "Los hippies en este país", *Tele/express*, 20-01-1971. Posteriorment, les declaracions de Damià Escuder van ser reproduïdes, excepte la part final, en un imprès, "Opinión del químico. Damià Escuder habla de "hippys", disponible en línia: <<http://lwsn.net/article/damia-escuder-el-hippi-quimic>>. [Consulta: 12-12-2015].
- 13 Luis RACIONERO, *Memorias de un liberal psicodélico*, Barcelona, RBA, 2011, p. 109.
- 14 Fernando SÁNCHEZ DRAGÓ, "El lobo feroz: LSD", *El blog de Fernando Sánchez Dragó*, <<http://www.sanchezdrago.com/blog/?p=93>> [Consulta: 2-12-2015].
- 15 Vegeu RACIONERO, *op. cit.*, p., 117-125. Racionero transcriu, en part, una entrevista realitzada al professor Albert Hofmann per Fernando Sánchez Dragó i els contertulians Antonio Escotado, Fernando Savater, Luis Racionero, Mario Satz i André Malby en el programa "La noche", TVE, 1989. L'entrevista completa està disponible en línia: <<https://www.youtube.com/watch?v=NPIUFbjVaJw>> i, també transcrita en part: <http://www.imaginaria.org/entr_hof.htm>. [Consulta: 2-12-2015].